BG 13
അഥ+ത്രയോദശോ്+ധ്യായഃ . ക്ഷേത്ര+ക്ഷേത്ര+ജ്ഞ-വിഭാഗ-യോഗഃ

അർജുന ഉവാച .
പ്രകൃതി+മ്പുരുഷം(ഞ്)ചൈവ+ക്ഷേ+ത്രം(ങ്)
ക്ഷേ+ത്ര+ജ്ഞ-മേവ ച .
ഏത+ദ്വേദിതു-മി+ച്ഛാമി+ജ്ഞാനം, ജ്ഞേയ+ഞ്ച കേശവ .. 13-1..
PP
അർജുനഃ ഉവാച .
പ്രകൃതിം പുരുഷം ച ഏവ ക്ഷേത്രം ക്ഷേത്ര-ജ്ഞം ഏവ ച .
ഏതത് വേദിതും ഇച്ഛാമി ജ്ഞാനം ജ്ഞേയം ച കേശവ

ശ്രീഭഗവാനുവാച .
ഇദം ശരീരം(ങ്) കൗന്തേയ+ക്ഷേ+ത്ര-മി+ത്യഭി-ധീയതേ .
ഏത+ദ്യോ വേത്തി ത+മ്പ്രാഹുഃ(ഹു✓)ക്ഷേ+ത്ര+ജ്ഞ ഇതി ത+ദ്വിദഃ .. 13-2..
PP
ശ്രീഭഗവാനൻ ഉവാച .
ഇദം ശരീരം കൗന്തേയ ക്ഷേത്രം ഇതി അഭിധീയതേ .
ഏതത് യഃ വേത്തി തം പ്രാഹുഃ ക്ഷേത്ര-ജ്ഞഃ ഇതി തത് വിദഃ

ക്ഷേ+ത്ര+ജ്ഞം(ഞ്) ചാപി മാം(വ്) വി+ദ്ധി-
സർവ+ക്ഷേ+ത്രേഷു ഭാരത .
ക്ഷേത്ര+ക്ഷേ+ത്ര+ജ്ഞ-യോർജ്ഞാനം(യ്)
യ+ത്തജ്-ജ്ഞാന+മ്മത+മ്മമ .. 13-3..
PP
ക്ഷേത്ര-ജ്ഞം ച അപി മാം വിദ്ധി സർവ ക്ഷേത്രേഷു ഭാരത .
ക്ഷേത്ര ക്ഷേത്രജ്ഞയോഃ ജ്ഞാനം യത് തത് ജ്ഞാനം മതം മമ

തത്ക്ഷേത്രം(യ്) യച്ച യാദൃക്ച്ച യ+ദ്വികാരി യത+ശ്ച യത് .
സ ച യോ യത്പ്രഭാവ+ശ്ച ത+ത്സ-മാസേന മേ ശൃണു .. 13-4..
PP
തത് ക്ഷേത്രം യത് ച യാദൃക് ച യത് വികാരി യതഃ ച യത് .
സഃ ച യഃ യത്പ്രഭാവഃ ച തത് സമാസേന മേ ശൃണു

ഋഷിഭിർബഹുധാ ഗീതം(ഞ്)ഛ+ന്ദോഭിർവിവിധൈഃ(ഫ്) പൃഥക് . ബ്ര+മ-സൂ+ത്ര-പദൈ+ശ്ചൈവ ഹേതു-മദ്ഭിർവിനി+ശ്ചിതൈഃ .. 13-5..
PP
ഋഷിഭിഃ ബഹുധാ ഗീതം ഛന്ദോഭിഃ വിവിധൈഃ പൃഥക് .
ബ്രഹ്മ-സൂത്ര പദൈഃ ച ഏവ ഹേതു-മദ്ഭിഃ വിനി+ശ്ചിതൈഃ

മഹാ-ഭൂതാ-ന്യഹ-ങ്കാരോ ബു-ദ്ധി-ര+വ്യ+ക്ത-മേവ ച .
ഇ+ന്ദ്രിയാണി ദശൈക+ഞ്ച പ+ഞ്ച ചേ+ന്ദ്രിയ-ഗോചരാഃ .. 13-6..
PP
മഹാ-ഭൂതാനി അഹങ്കാരഃ ബുദ്ധിഃ അവ്യക്തം ഏവ ച .
ഇന്ദ്രിയാണി ദശ-ഏകം ച പഞ്ച ച ഇന്ദ്രിയ-ഗോ-ചരാഃ

ഇ+ച്ഛാ+ദ്വേഷസ് സുഖം(ൻ)ദുഃഖം സംഘാത+ശ്ചേതനാ ധൃതിഃ .
ഏതത്ക്ഷേത്രം സമാസേന സവികാര-മുദാഹൃതം .. 13-7..
PP
ഇച്ഛാ ദ്വേഷഃ സുഖം ദുഃഖം സംഘാതഃ ചേതനാ ധൃതിഃ .
ഏതത് ക്ഷേത്രം സമാസേന സ-വികാര-ഉദാഹൃതം

അമാനി+ത്വ-മദംഭിത്വ-മഹിംസാ+ക്ഷാന്തി-രാർജവം .
ആചാ+ര്യോപാ-സനം ശൗചം സ്ഥൈ+ര്യ-മാ+ത്മ-വിനി+ഗ്രഹഃ .. 13-8..
PP
അമാനിത്വം അദംഭിത്വം അഹിംസാ ക്ഷാന്തിഃ ആർജവം .
ആചാര്യ-ഉപാസനം ശൗചം സ്ഥൈര്യം ആത്മ-വിനിഗ്രഹഃ

ഇ+ന്ദ്രിയാർഥേഷു വൈരാ+ഗ്യ-മനഹ+ങ്കാര ഏവ ച .
ജ+ന്മ-മൃ+ത്യു-ജരാ+വ്യാധി-ദുഃ(ഖ്)ഖ-ദോഷാനു-ദർശനം .. 13-9..
PP
ഇന്ദ്രിയ-അർഥേഷു വൈരാഗ്യം അനഹങ്കാരഃ ഏവ ച .
ജന്മ മൃത്യു-ജരാ+വ്യാധി-ദുഃഖ-ദോഷ അനുദർശനം ..

അസ+ക്തി-രന-ഭി+ഷ്വങ്ഗഃ(ഫ്) പുത്ര-ദാര-ഗൃഹാ-ദിഷു .
നി+ത്യ+ഞ്ച സമ-ചി+ത്ത+ത്വ-മിഷ്ടാ-നിഷ്ടോപ-പ+ത്തിഷു .. 13-10..
PP
അസക്തിഃ അനഭിഷ്വംഗഃ പുത്ര ദാര ഗൃഹ-ആദിഷു .
നിത്യം ച സമ-ചിത്തത്വം ഇഷ്ട അനിഷ്ട ഉപപത്തിഷു

മയി ചാന+ന്യ-യോഗേന ഭ+ക്തിര+വ്യഭി-ചാരിണീ .
വിവി+ക്ത-ദേശ-സേവി+ത്വ-മരതിർജന-സംസദി .. 13-11..
PP
മയി ച അനന്യ-യോഗേന ഭക്തിഃ അവ്യഭിചാരിണീ .
വിവിക്ത ദേശ സേവിത്വം അരതിഃ ജന-സംസദി

അ+ധ്യാ+ത്മ+ജ്ഞാന-നി+ത്യ+ത്വം(ൻ)-
ത+ത്ത്വ+ജ്ഞാനാർഥ-ദർശനം .
ഏതജ്-ജ്ഞാന-മിതി+പ്രോക്ത-മ+ജ്ഞാനം(യ്) യദതോ്+ന്യഥാ .. 13-12..
PP

അധ്യാത്മ ജ്ഞാന നിത്യത്വം തത്ത്വ-ജ്ഞാന അർഥ ദർശനം .
ഏതത് ജ്ഞാനം ഇതി പ്രോക്തം അജ്ഞാനം യത് അതഃ അന്യഥാ.

ജ്ഞേയം(യ്) യ+ത്തത്പ്രവ+ക്ഷ്യാമി യജ് ജ്ഞാത്വാ-മൃത-മശ്നുതേ .
അനാദി-മത്പരം ബ്ര+ഹ്മ നസ+ത്ത+ന്നാസ-ദു+ച്യതേ .. 13-13..
PP
ജ്ഞേയം യത് തത് പ്രവക്ഷ്യാമി യത് ജ്ഞാത്വാ അമൃതം അശ്നുതേ .
അനാദി മത്-പരം ബ്രഹ്മ ന സത് ന അസത് ഉച്യതേ

സർവതഃ(ഫ്) പാണിപാദം(ൻ) ത+ത്സർവതോ҄+ക്ഷി-ശിരോമുഖം .
സർവതശ്-ശ്രുതി-മ+ല്ലോകേ സർവ-മാവൃത്യ തിഷ്ഠതി .. 13-14..
PP
സർവതഃ പാണി പാദം തത് സവതഃ അക്ഷി ശിരഃ മുഖം .
സർവതഃ ശ്രുതി-മത് ലോകേ സർവം ആവൃത്യ തിഷ്ഠതി

സർവേ+ന്ദ്രിയ-ഗുണാഭാസം സർവേ+ന്ദ്രിയ-വിവർജിതം .
അസക്തം സർവ-ഭൃ+ച്ചൈവ നിർഗുണം(ങ്) ഗുണഭോ+ക്തൃ ച .. 13-15..
PP
സർവ ഇന്ദ്രിയ ഗുണ ആഭാസം സർവ ഇന്ദ്രിയ വിവർജിതം .
അസക്തം സർവഭൃത് ച ഏവ നിർഗുണം ഗുണ-ഭോക്തൃ ച

ബഹിര+ന്ത+ശ്ച ഭൂതാനാ-മചരം(ഞ്)ചര-മേവ ച .
സൂ+ക്ഷ്മ+ത്വാ+ത്ത-ദവി+ജ്ഞേയം(ൻ)-
ദൂര+സ്ഥ+ഞ്ചാ+ന്തി-കേച തത് .. 13-16..
PP
ബഹിഃ അന്തഃ ച ഭൂതാനാം അചരം ചരം ഏവ ച .
സൂക്ഷ്മത്വാത് തത് അവിജ്ഞേയം ദൂര-സ്ഥം ച അന്തികേ ച തത്

അവി-ഭ+ക്ത+ഞ്ച ഭൂതേഷു വിഭ+ക്ത-മിവച+സ്ഥിതം .
ഭൂത-ഭർതൃച തജ്-ജ്ഞേയം(ങ്)ഗ്രസിഷ്ണു+പ്രഭ-വിഷ്ണു ച .. 13-17..
PP
അവിഭക്തം ച ഭൂതേഷു വിഭക്തം ഇവ ച സ്ഥിതം .
ഭൂത-ഭർതൃ ച തത് ജ്ഞേയം ഗ്രസിഷ്ണു പ്രഭവിഷ്ണു ച

ജ്യോതിഷാ-മപി ത+ജ്ജ്യോതി+സ്തമസഃ(ഫ്) പര-മു+ച്യതേ .
ജ്ഞാനം, ജ്ഞേയം, ജ്ഞാന-ഗമ്യം ഹൃദി സർവ+സ്യ വിഷ്ഠിതം .. 13-18..
PP
ജ്യോതിഷാം അപി തത് ജ്യോതിഃ തമസഃ പരം ഉച്യതേ .
ജ്ഞാനം ജ്ഞേയം ജ്ഞാന-ഗമ്യം ഹൃദി സർവസ്യ വിഷ്ഠിതം

ഇതി+ക്ഷേത്ര+ന്തഥാ+ജ്ഞാനം, ജ്ഞേയം(ഞ്) ചോക്തം സമാസതഃ .

മദ്ഭ+ക്ത ഏത+ദ്വി+ജ്ഞായ മദ്ഭാവാ-യോപ-പ+ദ്യതേ .. 13-19..
PP
ഇതി ക്ഷേത്രം തഥാ ജ്ഞാനം ജ്ഞേയം ച ഉക്തം സമാസതഃ .
മത് ഭക്തഃ ഏതത് വിജ്ഞായ മത്-ഭാവായ ഉപപദ്യതേ

പ്രകൃതി+മ്പുരുഷ+ഞ്ചൈവ വി+ദ്ധ്യ-നാദീ, ഉഭാ-വപി .
വികാരാംശ്ച ഗുണാംശ്ചൈവ വി+ദ്ധി+പ്രകൃതി-സംഭവാൻ .. 13-20..
PP
പ്രകൃതിം പുരുഷം ച ഏവ വിദ്ധി അനാദീ ഉഭൗ അപി .
വികാരാൻ✓ച ഗുണാൻ✓ ച ഏവ വിദ്ധി പ്രകൃതി സംഭവാൻ

കാര്യ-കാരണ-കർതൃ+ത്വേ ഹേതുഃ(ഫ്)പ്രകൃതി-രു+ച്യതേ .
പുരുഷസ് സുഖ-ദുഃ(ഖ്)ഖാനാം, ഭോ+ക്തൃ+ത്വേ ഹേതു-രുച്യതേ .. 13-21..
PP
കാര്യ കാരണ കർതൃത്വേ ഹേതുഃ പ്രകൃതിഃ ഉച്യതേ .
പുരുഷഃ സുഖ ദുഃഖാനാം ഭോക്തൃത്വേ ഹേതുഃ ഉച്യതേ

പുരുഷഃ(ഫ്) പ്രകൃതി+സ്ഥോഹി ഭുങ്ക്തേ+പ്രകൃതി-ജാൻഗുണാൻ .
കാരണം(ങ്) ഗുണ-സങ്ഗോഽ+സ്യ സദ-സ+ദ്യോനി-ജന്മസു .. 13-22..
PP
പുരുഷഃ പ്രകൃതി-സ്ഥഃ ഹി ഭുങ്ക്തേ പ്രകൃതി-ജാൻ ഗുണാൻ .
കാരണം ഗുണ സങ്ഗഃ അസ്യ തത്-അസത് യോനി-ജന്മസു

ഉപ+ദ്രഷ്ടാനു-മ+ന്താച ഭർതാ ഭോ+ക്താ മഹേ+ശ്വരഃ .
പര-മാ+ത്മേതി ചാ+പ്യു+ക്തോ ദേഹേഽസ്മി+മ്പുരുഷഃ(ഫ്) പരഃ .. 13-23..
PP
ഉപദ്രഷ്ടാ അനുമന്താ ച ഭർതാ ഭോക്താ മഹാ ഈശ്വരഃ .
പരമ-ആത്മാ ഇതി ച അപി ഉക്തഃ ദേഹേ അസ്മിൻ പുരുഷഃ പരഃ

യ ഏവം വേ+ത്തി പുരുഷ+മ്പ്രകൃതി+ഞ്ച ഗുണൈസ് സഹ .
സർവഥാ വർതമാനോഽപി നസ ഭൂയോഽഭി-ജായതേ .. 13-24..
PP
യഃ ഏവം വേത്തി പുരുഷം പ്രകൃതിം ച ഗുണൈഃ സഹ .
സർവഥാ വർതമാനഃ അപി ന സഃ ഭൂയഃ അഭിജായതേ

ധ്യാനേ-നാ+ത്മനി പ+ശ്യ+ന്തി കേചി-ദാ+ത്മാന-മാ+ത്മനാ .
അ+ന്യേ സാങ്ഖ്യേന യോഗേന കർമ-യോഗേന ചാപരേ .. 13-25..
PP
ധ്യാനേന ആത്മനി പശ്യന്തി കേചിത് ആത്മാനം ആത്മനാ .
അന്യേ സാംഖ്യേന യോഗേന കർമ-യോഗേന ച അപരേ

അ+ന്യേ+ത്വേവ-മജാ-നന്തശ് ശ്രു+ത്വാ+ന്യേ+ഭ്യ ഉപാസതേ .
തേഽപി ചാതി-തര+ന്ത്യേവ മൃ+ത്യും ശ്രുതി-പരായണാഃ .. 13-26..
PP
അന്യേ തു ഏവം അജാനന്തഃ ശ്രുത്വാ അന്യേഭ്യഃ ഉപാസതേ .
തേ അപി ച അതിതരന്തി ഏവ മൃത്യും ശ്രുതി-പരായണാഃ

യാവ+ത്സ+ഞ്ജാ-യതേ കി+ഞ്ചി+ത്സ+ത്ത്വം സ്ഥാവര-ജംഗമം .
ക്ഷേത്ര+ക്ഷേത്ര+ജ്ഞ-സംയോഗാ+ത്ത+ദ്വി+ദ്ധി ഭരതർഷഭ .. 13-27..
PP
യാവത് സഞ്ജായതേ കിഞ്ചിത് സത്ത്വം സ്ഥാവര ജംഗമം .
ക്ഷേത്ര ക്ഷേത്ര-ജ്ഞ സംയോഗാത് തത് വിദ്ധി ഭരത ഋഷഭ

സമം സർവേഷു ഭൂതേഷു തിഷ്ഠ+ന്ത+മ്പരമേ+ശ്വരം .
വിന+ശ്യ+ത്സ്വ-വിന+ശ്യ+ന്തം(യ്) യഃ(ഫ്) പ+ശ്യതി സ പ+ശ്യതി .. 13-28..
PP
സമം സർവേഷു ഭൂതേഷു തിഷ്ഠൻ തം പരമ ഈശ്വരം .
വിനശ്യത്സു അവിനശ്യന്തം യഃ പശ്യതി സഃ പശ്യതി

സമം പ+ശ്യൻഹി സർവ+ത്ര സമവ+സ്ഥിത-മീ+ശ്വരം .
നഹി-നസ്ത്യാ+ത്മ-നാ+ത്മാന+ന്തതോ യാതി പരാങ്ഗതിം .. 13-29..
PP
സമം പശ്യൻ ഹി സർവത്ര സമവസ്ഥിതം ഈശ്വരം .
ന ഹിനസ്തി ആത്മനാ-ആത്മാനം തതഃ യാതി പരാം ഗതിം

പ്രകൃ+ത്യൈവച കർമാണി+ക്രിയ-മാണാനി സർവശഃ .
യഃ(ഫ്)പ+ശ്യതി തഥാ+ത്മാന-മകർതാരം സ പ+ശ്യതി .. 13-30..
PP
പ്രകൃത്യാ ഏവ ച കർമാണി ക്രിയമാണാനി സർവശഃ .
യഃ പശ്യതി തഥാ ആത്മാനം അകർതാരം സഃ പശ്യതി

യദാഭൂത പൃഥഗ്ഭാവ-മേക+സ്ഥ-മനു-പ+ശ്യതി .
തത ഏവ ച വിസ്താരം ബ്ര+ഹ്മ സ+മ്പ+ദ്യതേ തദാ .. 13-31..
PP
യദാ ഭൂത പൃഥക് ഭാവം ഏക-സ്ഥം അനുപശ്യതി .
തതഃ ഏവ ച വിസ്താരം ബ്ര+ഹ്മ സമ്പ+ദ്യതേ തദാ

അനാദി+ത്വാന്നിർഗുണ+ത്വാത്-പരമാ+ത്മായ-മ+വ്യയഃ .
ശരീര+സ്ഥോഽപി കൗ+ന്തേയ നക-രോതിന ലി+പ്യതേ .. 13-32..
PP
അനാദിത്വാത് നിർഗുണത്വാത് പരമ ആത്മാ അയം അവ്യയഃ .
ശരീര-സ്ഥഃ അപി കൗന്തേയ ന കരോതി ന ലിപ്യതേ

യഥാ സർവ-ഗതം സൗക്ഷ്മ്യാ-ദാകാശം(ൻ) നോപ-ലി+പ്യതേ .
സർവ+ത്രാ-വ+സ്ഥിതോ ദേഹേ തഥാ+ത്മാ നോപ-ലി+പ്യതേ .. 13-33..
PP
യഥാ സർവ-ഗതം സൗക്ഷ്മ്യാത് ആകാശം ന ഉപലിപ്യതേ .
സർവത്ര അവസ്ഥിതഃ ദേഹേ തഥാ ആത്മാ ന ഉപലിപ്യതേ

യഥാ+പ്രകാശയ+ത്യേകഃ(ഖ്) കൃത്സ്നം(ൽ) ലോകമിമം രവിഃ .
ക്ഷേത്രം(ങ്)ക്ഷേ+ത്രീ തഥാ കൃത്സ്ന+ന്പ്രകാശയതി ഭാരത .. 13-34..
PP
യഥാ പ്രകാശയതി ഏകഃ കൃത്സ്നം ലോകം ഇമം രവിഃ .
ക്ഷേത്രം ക്ഷേത്രീ തഥാ കൃത്സ്നം പ്രകാശയതി ഭാരത

ക്ഷേത്ര+ക്ഷേ+ത്ര+ജ്ഞയോ-രേവ-മന്തരം, ജ്ഞാന-ച+ക്ഷുഷാ .
ഭൂത+പ്രകൃതി-മോ+ക്ഷ+ഞ്ച, യേ വിദു+ര്യാ+ന്തി തേ പരം .. 13-35..
PP
ക്ഷേത്ര ക്ഷേത്ര-ജ്ഞയോഃ ഏവം അന്തരം ജ്ഞാന-ചക്ഷുഷാ .
ഭൂത പ്രകൃതി മോക്ഷം ച യേ വിദുഃ യാന്തി തേ പരം

ഓം ത+ത്സ-ദിതി+ശ്രീമദ്ഭഗവദ്ഗീതാ-സൂപ-
നിഷ+ത്സു+ബ്രഹ്മവിദ്യായാം(യ്)
യോഗശാസ്ത്രേ+ശ്രീകൃഷ്ണാർജുനസംവാദേ+ ക്ഷേത്ര+ക്ഷേത്രജ്ഞ-
വിഭാഗ-യോഗോ നാമ+ത്രയോദശോഽ+ധ്യായഃ .. 13..